
La violència d'uns i altres.
La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945.
El cas d'Olesa de Montserrat

Oriol Dueñas Iturbe

Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 277
Barcelona, 2007

resenyes

JESUS A. VILA

En uns anys en què els impulsos per a la recuperació de la Memòria Històrica estan en plena efervescència, els estudis sobre el que va succeir durant les primeres setmanes i els primers mesos després de la rebel·lió militar a la part del territori amb una realitat social més controvertida i on les forces republicanes tenien credibilitat i capacitat de reacció, han iniciat un considerable ressorgiment. En aquesta fase dels esdeveniments hi va haver tal

quantitat de reaccions socials i respostes concretes i diferenciades que aquests estudis tenen un extraordinari atractiu per als investigadors, sobretot per a aquells que treballen sobre les diverses realitats locals de la Catalunya més conflictiva. Bàsicament perquè les contradiccions socials, que a molts municipis venien d'antic, van tenir, durant els primers mesos de l'aixecament social contra els militars revoltats, la seva visualització més descarnada, incontrolable i dramàtica de tot el període i perquè aquesta reacció social contra el feixisme en termes globals, va ser utilitzada com una tràgica coartada carregada de venjances, en el moment en què les tropes franquistes victorioses ocupen el territori i despleguen tota la seva capacitat de repressió.

Ara, sota el prisma historiogràfic de les significatives recerques generalistes d'aquest període —cal parar atenció a les múltiples aportacions dels professors Solé i Sabaté, i Villarroya sobre la repressió a la rereguarda, però no solament a ells¹—, es fan molt evi-

¹ Cal esmentar: SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria; VILLARROYA,

dents les diferents fases d'aquest període que van resultar especialment sagnants. De manera molt sensible, una primera fase entre el 19 de juliol i el 26 de setembre, on els diferents Comitès de Milícies Antifeixistes eren l'única autoritat capaç d'articular una mínima organització social i respostes especialment dràstiques,² i una segona, entre aquesta data, en què Tarradellas com a conseller primer forma un govern amb presència de la FAI, fins a

pràcticament els Fets de Maig de 1937, període en el qual hi ha un control molt més acurat dels comitès, les milícies i els sindicats i, en conseqüència, una sensible disminució dels fets de sang a la rereguarda. A partir d'aquest moment hi ha un canvi de tendència a Catalunya i Espanya que va paral·lel a

Joan. *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)* Vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989-1990. Però també, ALCALA JIMENEZ DA COSTA, César. *Persecución en la retaguardia*. Catalunya. Madrid: Actas, 2001.; GUARNER, V. *L'aixecament militar i la guerra civil a Catalunya 1936-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980; SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. *La repressió franquista a Catalunya 1938-1953*. Barcelona: Edicions 62, 1985.

² La majoria d'assassinats els van practicar patrulles de persones anònimes que actuaven sota el dictat del terror revolucionari. Eren els famosos "incontrolats" que Oriol Dueñas descriu amb molta precisió (pàg. 93). D'aquesta mena d'incontrolats se'n troben arreu de Catalunya. Hi ha tota una important munió d'estudis locals sobre la repressió a la rereguarda que es poden consultar a la bibliografia del llibre.

una relativa pèrdua d'influència de la CNT-FAI en l'organització social, a un decaïment de la idea que cal fer la revolució per guanyar la guerra amb l'avenç sostenible dels partits marxistes alineats amb la III Internacional, un finançament de l'autoritat republicana i un mecanisme més convencional d'enfrontament armat entre dos exèrcits, el rebel, sostingut en bona part per les potències nazi-feixistes europees, i el republicà, amb un suport molt parcial de la Unió Soviètica estalinista.

Acabada la guerra civil, tornen els fets sagnants a la rereguarda. Aquesta vegada amb la cobertura disfressada de legalitat venjativa de l'exèrcit vencedor. Es tracta d'una repressió ferotge que colpejarà brutalment molts dels municipis on ja s'havien produït enfrontaments i assassinats en les primeres setmanes de resposta revolucionària a l'aixecament feixista.

El llibre del jove historiador Oriol Dueñas que ressenyem és un intens i sistemàtic treball de recerca local d'aquests dos períodes (i del conjunt de la fase bèl·lica) en un municipi que va patir com cap altre al Baix Llobregat la violència política d'aquest període. Primer, amb la mort de 38 olesans (32 dels quals entre el 21 de juliol i el 24 de setembre de 1936 i els altres 6, entre el 27 d'octubre i el 4 d'abril de 1937, un d'aquests darrers mort a Castelló, no a Olesa), víctimes de la primera repressió de la fase republicana. I després, amb l'afusellament per l'exèrcit franquista de 17 olesans més, condemnats en un simulacre de judici com a responsables directes dels assassinats i dels fets revolucionaris de

rereguarda dels primers mesos de conflicte. Però el llibre de Dueñas no tracta en exclusiva d'aquests temes. Tot i la importància de la descripció minuciosa i l'anàlisi d'aquests fets dramàtics, l'historiador s'endinsa amb eficàcia i criteri en l'estudi de la situació prebèl·lica, en la conjuntura municipal del moment però també en tots els fets significatius del període republicà i especialment dels anys de guerra civil, amb la incorporació de dades específiques dels olesans empresonats, morts al front (154 combatents), internats en camps de concentració, jutjats, condemnats i executats, així com el nombre i nom de les empreses col·lectivitzades, el nom dels components dels diferents ajuntaments del període, etc.

És un llibre, aquest de Dueñas, del tot imprescindible per conèixer a fons la realitat de l'Olesa republicana, de la guerra civil i dels primers anys (fins al 1945) de la dictadura franquista. Un llibre escrit amb molta cura³ i la sensibilitat necessària per situar el lector per sobre dels apassionaments que descriu, però sense defugir la realitat que el prologuista del llibre⁴ explicita només començar i que l'historiador, en una de les principals virtuts del seu treball, no amaga: és a dir, que mentre uns van assassinar per raons que anaven "de voler construir un món nou, a la venjança més sòrdida per deutes, ambició econòmica, enemistat personal o gelosia malaltissa...", els altres ho van fer "per la brutalitat criminal de l'exèrcit franquista [...] que executaria els qui dictaminava que eren els seus enemics. Ja no es faria des de les passions desbordades sinó des de la fredor de la perversió del concepte de Justícia".

³ L'estudi s'ha fet dins el grup de recerca sobre el franquisme a Catalunya del CEHI (Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la Universitat de Barcelona).

⁴ El pròleg del llibre és del catedràtic d'Història Contemporània de la UAB Josep M. Solé i Sabaté.